Milena Štráfeldová

Povídky o síle žít
a odvaze vzdorovat
osudu

SVETR ze ZBYLKŮ

Mladá fronta

Svetr ze zbytků

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.mf.cz
www.e-reading.cz
www.palmknihy.cz

Milena Štráfeldová

Svetr ze zbytků – e-kniha
Copyright © Mladá fronta, a. s., 2019

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

MLADÁ FRONTA

Svetr ze zbytků
/povídky/

Milena Štráfeldová

Milena Štráfeldová

Povídky o síle žít
a odvaze vzdorovat
osudu

SVĚTR ze ZBYTKŮ

ISBN 978-80-204-5012-8 (tištěná kniha)
ISBN 978-80-204-5175-0 (ePDF)
ISBN 978-80-204-5174-3 (ePUB)
ISBN 978-80-204-5176-7 (Mobi)

Copyright © Milena Štráfeldová, 2017
Czech edition © Mladá fronta, 2018

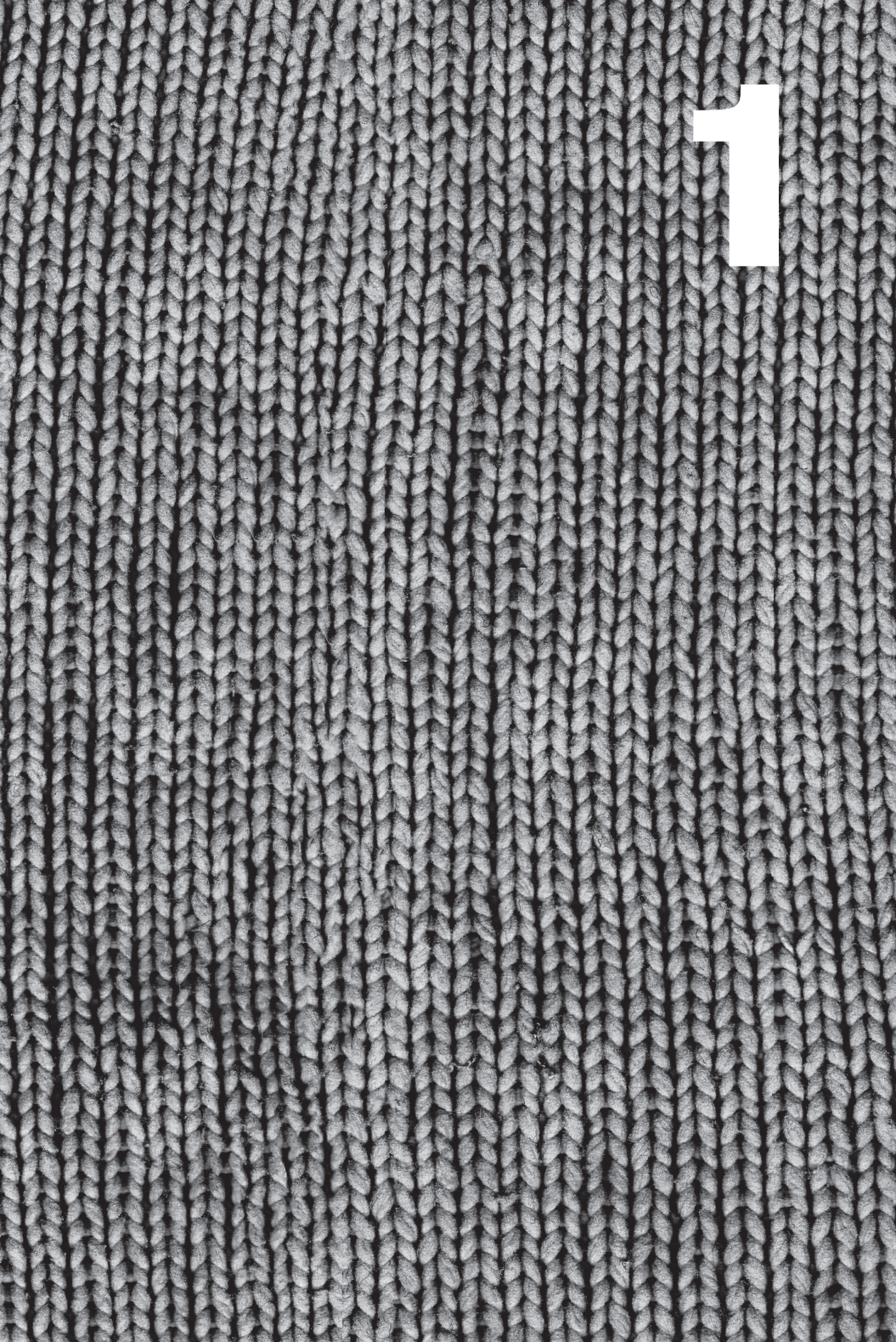

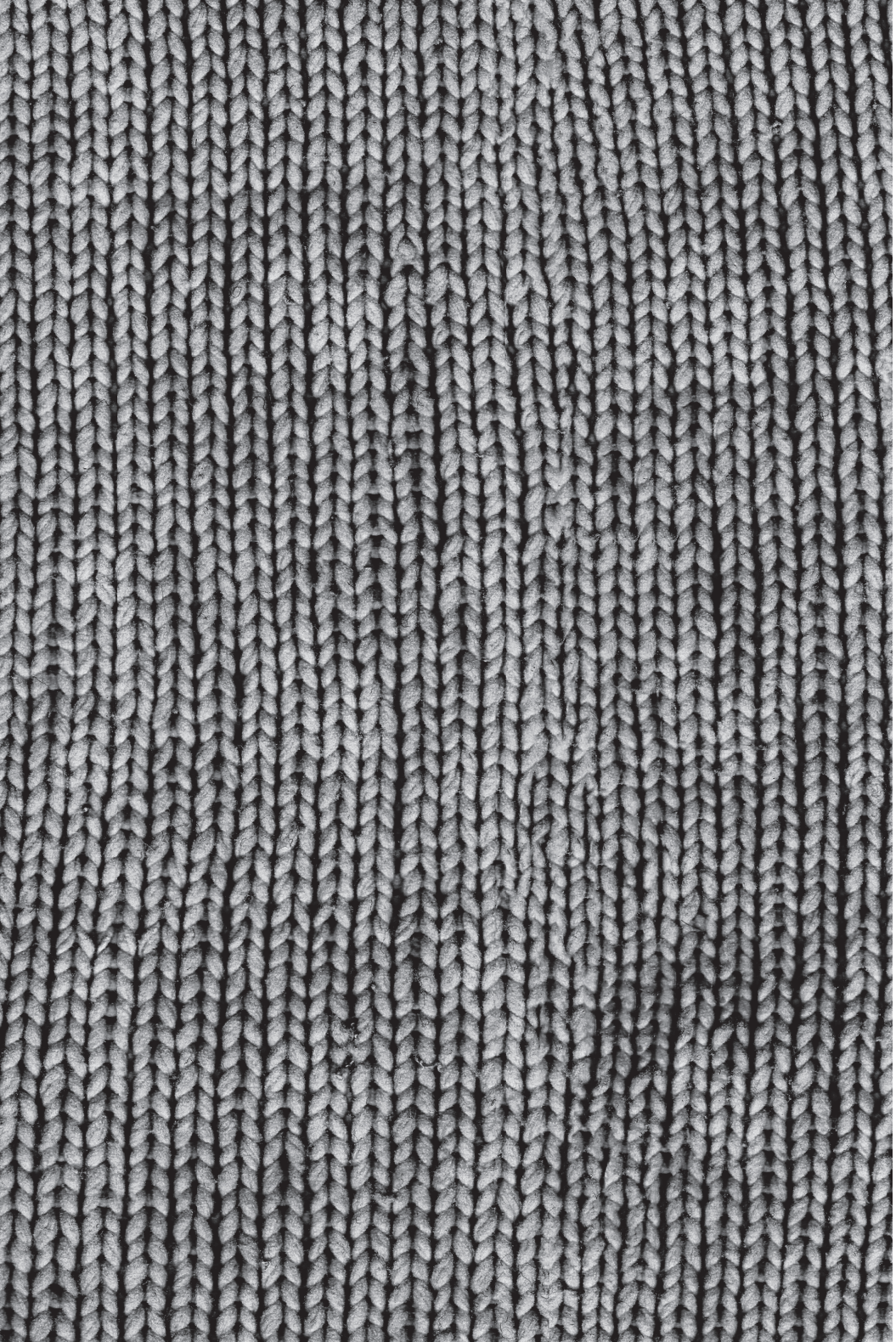

Svetr ze zbytků

Chodí kolem něj už skoro týden! Leží zabalený v igelitovém pytlíku na jejím stole a padá na něj prach. Už dvakrát ten prach otřela, to je asi tak všechno. Aby ho z toho pytlíku vytáhla a roztřepala, důkladně prohlédla, v jakém je stavu a kolik jí dá práce ho opravit, k tomu se pořád ještě neodhodlala.

„To nedám!" řekl by na jejím místě její vnuk Kuba. Kdyby tedy byl na jejím místě. Jenže Kubovi je deset a vůbec neví, o co jde. „Vobyčejnej svetr, ne? Ty s tim, babi, naděláš...," ušklíbl by se a šel by dál hrát ty svoje střílečky na počítači.

Ten svetr je pruhovaný, upletený z různých zbytků, jak se klubíčka časem nahromadila někde v šupleti. V dobách, kdy se ještě doma svetry pletly. I její máma jí po večerech pletla pulovry, z čeho se dalo. „To ještě unosíš," říkala, když jí pak ten strakatý svetr přetahovala přes hlavu. Jako malá je nesnášela, hrozně to kousalo. — Taky je tak nesnášel? Podle velikosti svetru mu v té době mohlo být asi jako Kubovi...

Tak se teď raději pouští do všeho možného, jen aby se mu vyhnula. Ve své dílně v okresním muzeu, kde už víc jak třicet let spravuje potrhané krajkové záclony, vyšívané kuchařky nebo spodní prádlo, už přerovnala všechny skříně. Nažehlila i kroje pro novou expozici, a dokonce seřadila špulky nití podle barev — jen aby tu chvíli oddálila. Samozřejmě ví, že jí nakonec stejně nic jiného nezbude.

V muzeu byl totiž pořádný poprask, když ho k nim ta paní přinesla! Sama u toho náhodou byla. Paní šla rovnou k pokladně, kde se prodávají vstupenky, že by jako chtěla něco do muzea darovat. A zároveň vytáhla z kabely tu zmuchlanou věcičku.

Paní Oherová, co měla zrovna službu v pokladně, si ji nejdřív trochu štítivě prohlížela. Takový hadr! Pak tu paní přece jen poslala do prvního patra, kde jsou kanceláře a dílny restaurátorů.

Ona tam s dr. Brandtovou, která má na starosti etnografické sbírky, zrovna vymýšlela, jak opraví jednu starou krojovou zástěru. Zástěra se celá sypala, na dolním okraji však měla krásnou výšivku. A té by byla opravdu škoda. Trochu je proto zlobilo, když se ve dveřích objevila neznámá paní. Mohlo jí být tak — pětašedesát?

„Chtěla jsem vám jen dát tenhle svetr," řekla trochu nejistě a podala ho dr. Brandtové. I ta se na něj nejdřív dívala dost divně. Když jí však paní řekla, *čí* je to svetřík a *kdo* ho jako kluk nosil, vylítlo jí z pusy:

„To opravdu patřilo Palachovi? Janu Palachovi?" nemohla uvěřit.

„Ano, jezdíval k nám na prázdniny a ten svetr tam jednou zapomněl," řekla paní.

„Vy jste ho osobně znala?" vyhrkla dr. Brandtová.

„No jistě, jako děti jsme se spolu něco nalítali," usmála se paní. „Mívali jsme skrejšku ve zvoničce, Jenda si tam chodil číst indiánky," začala vzpomínat...

„Víte," přerušila ji dr. Bandtová trochu rozpačitě, „my v muzeu ale potřebujeme spoustu věcí doložit a ověřit. Zvlášť když se jedná o tak vzácný exponát..."

„Já mám přece tu fotku," nenechala se paní vyvést z míry. A vytáhla černobílou, trochu pomačkanou fotografii. Byly na ní dvě děti, kluk a děvče. Na rubu bylo tužkou připsáno „Jenda P. a naše Maruška, léto 1959". Kluk měl na sobě právě ten pruhovaný svetřík, a když si dr. Brandtová pozorně prohlédla jeho podobu, hlavně oči, nemohla se mýlit. A to děvče, i když o půl století starší, stálo teď přímo před ní.

„Páni," vydechla dr. Brandtová. Pak se ale vzpamatovala: „A vy byste nám ten jeho svetr opravdu darovala?"

„Proto jsem přece tady," řekla paní, jako by to byla ta nejobyčejnější věc na světě. „Dělala jsem trochu pořádek v komoře a našla jsem ho. Musel tam ležet hrozně dlouho. Tak jsem si řekla, že by se vám mohl hodit. Co já s ním?"

„A tu fotografii byste nám dala taky?"

„Tu asi ne," zaváhala paní. „Nezlobte se, ale nic jiného by mi pak už po Jendovi nezbylo."

„To samozřejmě chápu, i tak jsme vám moc vděční. Můžeme si tu fotografii alespoň naskenovat? Jako důkaz, víte?"

„Ale to víte, že jo," usmála se znovu paní. Potom ještě podepsala formulář o tom, že darovala do muzea exponát číslo 10638, a odešla. S dr. Brandtovou se za ní ještě chvíli dívaly, a najednou měly v krku takový knedlík...

A jí se znovu všechno vrátilo! Nebylo jí ještě ani čtrnáct, když se to stalo. Ten pohřební hlas, který v rádiu oznamoval, že se v horní části Václavského náměstí upálil mladý student, jí zní v uších dodnes. Byly tehdy s mámou doma samy, táta měl odpolední směnu a brácha Pavel se asi zdržel někde ve škole. Byl v prvním ročníku a vysoká mu dávala pořádně zabrat. Máma zrovna něco žehlila, když tu zprávu uslyšely.

„Prokristapána," zašeptala a odložila žehličku. Byla najednou úplně bílá.

„Co je?" zeptala se jí tenkrát zaraženě.

„Kde je Pavel?" vyjela na ni máma. „Nevíš, kde je?!"

„No asi ve škole, ne? Kde by byl?" Nemohla pochopit, že se máma vyptává na Pavla, když se stala taková strašná věc!

„Musím hned za ním! Musím ho najít..." A už si přes domácí zástěru navlékala svetr.

„Mami, prosím tě, uklidni se! Nikam nechoď! Pavel se

každou chvíli vrátí. Akorát byste se minuli. A kde bys ho vůbec chtěla hledat?“

Takhle to teď bylo u nich pořád. Už půl roku byl z mámy jen uzlíček nervů, co chvíli se rozbrečela. Nepomáhaly ani hrsti prášků, které jí dávali doktoři na uklidnění. Když o ní naposled mluvili s tátou, tvářili se ustaraně.

„Musíš na mámu trochu dohlídnout,“ říkal jí pak táta, pokaždé když odcházel do práce.

„Pavel přijde, neboj,“ pokoušela se tedy mámu upokojit. Bylo jí to přesto trochu líto. Kvůli ní by si máma takové starosti nikdy nedělala...

Máma si nakonec svetr zase svlékla, sedla si ke kuchyňskému stolu a společně čekaly na bráchu. A máma jen koukala před sebe a pořád dokola říkala: „Chudák! Muselo ho to tak bolet! Tak strašně bolet! Jak to jen mohl udělat?!“

Pavel tehdy přišel domů hodně pozdě, byla málem půlnoc. Celý večer byl prý na fakultě. „Studenti chystají stávku,“ vyhrkl. „Teď už se přece musí něco stát!“

Tohle chápala taky, i když se o politice u nich doma moc nemluvilo. „O to se nestarej, tomu ještě nerozumíš,“ odbyl ji táta, pokaždé když se začala moc vyptávat. Pořád si ale pamatuje tu srpnovou noc, kdy přijely ruské tanky. Vzbudilo ji totiž něco divného. — Když ještě rozespalá přišla do kuchyně, seděli tam táta s mámou u rádia, hlasatel pořád dokola říkal, aby všichni zachovali klid, a táta brečel! Normálně nahlas brečel! — Co se to muselo stát, aby její táta tak naříkal? Ničemu nerozuměla.

„Co se děje?“ zeptala se.

„Pojď sem,“ řekl táta a místo odpovědi ji k sobě přitiskl.

„Co s námi teď bude?“ opakovala tu noc máma pořád dokola. Měla přitom tak vyděšené oči! A druhý den se připletla k tomu střílení. Docela náhodou, šla vlastně jen nakoupit.

Bydleli tenkrát na Vinohradech. A máma cestou na nákup zblízka viděla, jak to koupil takový mladíček...

Mohlo to prý začít právě tehdy, řeknou jim později doktoři. „Víte, náhlý šok nebo nějaké trauma můžou u citlivějších pacientů vyvolat těžké deprese," vysvětlovali tátovi, když mámu odvezl poprvé do léčebny. To už pár dní nesvedla ani vstát z postele.

„Co je to trauma, táto?" zeptala se tehdy a on jen bezradně krčil rameny.

Poprvé byla máma v nemocnici jen pár dní. Prý to už bude lepší, slibovali jim doktoři. A Vánoce byly opravdu docela fajn. Teď je leden a ona tu sedí v kuchyni stejně vyděšená jako loni v létě. Drží Pavla za ruku a brečí: „Do ničeho se, prosím tě, nepleť! Slib mi to! Musíš mi to slíbit! Kdyby se ti něco stalo, já bych to nepřežila."

„Ale mami, tady přece vůbec nejde o mě!" zlobil se Pavel. „Víš, proč to ten Palach udělal, ne? Tady se teď zkrátka musí něco změnit! Jinak by to celé nemělo žádný smysl!"

„A jaký smysl to asi má pro jeho maminku?" vybuchla najednou máma. „Víš, jak hrozně je teď jí? Myslel taky trochu na ni?"

„Mami, ty to nechápeš!" kroutil tehdy Pavel hlavou. „Celý svět mluví o tom, jak se Palach obětoval! A ty sem zase pleteš ty svoje *citečky*?" Ona sama raději mlčela, ale oba se tehdy za mámu trochu styděli.

Nikdy si to neřeknou, tuhle chvíli si však budou ještě mockrát vyčítat. Od té noci s Palachem už totiž máma skoro nepromluvila. Celá se uzavřela do sebe a jen se tak vlekla po bytě. A neuběhly ani dva týdny a vezli ji do nemocnice znovu. Tentokrát ale s houkačkou, protože spolykala všechny prášky na spaní, co doma našla. Stihli jí ještě vypumpovat žaludek, ale

stejně ji nezachránili. Za pár dní zemřela na zápal plic. „Vůbec už neměla chuť žít," řekl tátovi primář, a táta to věděl. Jen pokýval hlavou.

Potrvá ještě hodně let, než tomu tehdejšímu máminu zoufalství sama porozumí. Ta její otázka: „A jaký smysl to asi má pro jeho maminku?" se jí bude stále urputněji vracet, až bude mít sama děti. Bude ji strašit představa, že by se i její syn mohl někdy polít benzinem a zapálit... Ta strašlivá bolest! — To se přece nesmí stát!

„Kubo, co to proboha děláš?" zaječela proto na vnuka, když ho v tom svetru uviděla. Úplně zapomněla, že je čtvrtek a že za ní má dnes ze školy přijít do muzea. Jen si na chvilku odskočila, ani nezamkla dveře své pracovny — a on tu teď stojí a má na sobě ten Palachův pruhovaný pulovr!

„Hned to sundej!" křičí a Kuba se na ni jen vyděšeně dívá: „Já myslel, že je pro mě! Žes mi ho upletla. Ležel tu na stole..."

„Sundej to!" a rve z něho ten svetr. Moc to nejde, Kubovi je trochu těsný, ona se ale dál urputně snaží svetr mu svlíknout, jako by šlo o život. A ten chatrný svetřík se jí v rukou najednou celý rozpadne. Zbude z něj jen chuchvalec seprané vlny. — Proboha, tohle už nikdy nedám dohromady, uvědomí si a vyděsí se ještě víc.

Kuba se mezitím rozbrečel. A ona upustí ten hadřík, který měl být jejich slavným exponátem, obejme vnuka a tiskne ho vší silou k sobě.

„Promiň, Kubíku. Promiň mi to, prosím tě. Já jsem si jen na něco vzpomněla..."

„A na co, babi?" popotahuje Kuba.

„Tomu bys ještě nerozuměl..."

Jak má proboha tohle všechno vysvětlit desetiletému klukovi?

Na dvorku

Ten dům musela Soňa nejdřív chvíli hledat. Nebyla totiž v Praze dlouhé čtyři roky a předtím, jako malá, se na Újezd skoro nedostala. Nakonec se jí to přece jen podařilo.

„No sláva," oddychla si, když ho konečně našla.

Byl to přitom docela obyčejný činžák, čtyři nebo pět pater s úzkými vysokými okny. Fasáda byla už dost zašlá, okna však směřovala na petřínskou stráň. Vlastně je to docela pěkné místo, řekla si. Taky ji napadlo, že když nad Petřínem zapadá slunce, určitě se v těch oknech odráží. Jednou by si takový odraz slunce v okně ráda vyfotila...

Když brala za kliku domovních dveří, ozvala se jí za zády tramvaj. Průvodčí v zadním voze zatáhl za šňůru a ozval se chraplavý zvonek. Tenhle zvuk měla vždycky ráda, připomínal jí domov. Kdysi. Tak snad to tentokrát vyjde?

V dlouhé chodbě za dveřmi byla tma. Nejistě dotápala na druhý konec, kde budou nejspíš další dveře, na dvůr.

„Musíte projít přes dva dvory a pak zahnout doprava," nechal jí včera vzkaz ten člověk.

První dvůr byl ovšem spíš jen hluboká šachta. Sem tedy slunce nezasvítí, jak je den dlouhý! Lidé si tu ke všemu musí jeden druhému koukat do talíře. To ji zaskočilo, takové dvory znala odtamtud. Váhavě proto vešla do další chodby.

Ta už byla naštěstí kratší a ne tak temná. Prosklenými dveřmi na opačném konci zahlédla dokonce trochu zeleně. Druhý dvůr byl totiž dost velký, aby na něm rostlo pár stromů. A když zahnula doprava, byla konečně na místě...

„To je všechno?" prohlížela si udiveně ten dřevěný domek

na konci dvora. Byla to spíš jen bouda stlučená z prken, nakláněla se trošku ke straně. Zvláštní na ní bylo snad jen velké ateliérové okno. Rostla před ním pokroucená hrušeň a pár keříků růží, o které se dávno nikdo nestaral. I plaňkový plot kolem miniaturní zahrádky držel jen silou vůle. Celé to vypadalo spíš jako nějaká dětská hračka, kterou tu kdosi zapomněl.

Chvilku si domek prohlížela. Bezděky, jako vždycky, když byla v rozpacích, si přitom hrábla do vlasů. Ty jí ale teprve dorůstaly. Už se chtěla otočit a odejít, když se otevřely dveře a vyšla z nich starší žena se širokou venkovskou tváří.

„Hledáte něco?“ zeptala se.

* * *

Za poslední čtyři roky toho Soňa zažila hodně, nejhorší však pro ni byly první čtyři dny. Byl to šok!

Ještěže s tátou a s maminkou stačili ten první den aspoň posnídat. Mamince se někde podařilo sehnat dvě vajíčka a upekla bábovku. Sice válečnou, ošizenou, ale přece jen bábovku.

„Neměla jsem dost cukru a máslo jsem musela nahradit margarínem,“ omlouvala se. A ta ubohá sražená bábovička uprostřed stolu opravdu vůbec nepřipomínala její nadýchaný žlutý zázrak, který dříve nabízela svým hostům.

„Je skvělá!“ snažil se ji přesto pochválit tatínek. Bylo ale vidět, že ani neví, co polyká. Měl docela jiné myšlenky.

I Soně jedno suché drobivé sousto uvízlo v krku a prudce se rozkašlala. Rodiče se k ní hned ustaraně obrátili:

„Mám tě bouchnout do zad?“ napřahoval se už tatínek. A maminka jí rychle nalila další šálek čaje. Dnes do konvice nasypala poslední zbytek toho dobrého, ceylonského. Od začátku války ho šetřila na lepší časy, teď se zdálo, že lepší časy už nepřijdou.

Soňa si lokla a toho sousta v krku se jí podařilo zbavit. Zhluboka se nadechla. A přitom si taky vlastně poprvé v životě pořádně prohlédla šálek, ze kterého pila. Patřil k parádnímu servisu, který maminka kdysi dostala jako svatební dar. Jedlo se z něj jen o svátcích. Porcelán byl tak tenký, že jím prosvítalo slunce.

„Dej pozor, ať to nerozbiješ," hrozila se dřív maminka, kdykoliv Soňa vzala do svých neohrabaných dětských prstů šálek, talíř nebo konvičku na mléko. Dnes to ale bylo nejspíš jedno.

„Co nás tam proboha čeká," vzdychla místo napomínání maminka.

„Uvidíme. Snad to nebude tak zlé," pokoušel se ji už nejmíň posté uklidnit tatínek. Moc přesvědčivě to neznělo. Nikdo nevěděl nic určitého.

„Brodová říkala, že si s sebou bere žehličku. Má prý takovou šikovnou, malou, tu jí Brod jednou přivezl z Berlína...," přemýšlela maminka nahlas. „Jenže já tu naši velkou přece nikam nepotáhnu! Je hrozně těžká. Přece tam budou mít žehličky, že ano?" podívala se tázavě na tatínka. Neuměla si ani představit, že by prádlo neměla mít krásně nažehlené.

Tatínek neodpověděl, zato Soňa vpadla s otázkou, která ji už od počátku trápila:

„A můžu si tam vzít foťák?"

Dostala ho před čtyřmi lety, právě jí bylo čtrnáct. Tehdy jí ho přinesl tatínek. Slavnostně ho vybalil z koženého pouzdra a ona s úžasem hleděla na malý nádherný přístroj s nápisem Leica.

„To abys neměla dlouhou chvíli," smál se tehdy tatínek. Zrovna se vrátil z obchodní cesty do Ženevy a z takových cest jim obvykle vozil krásné dárky. To však ještě byl bankovním ředitelem.

„Foťák?“ zeptal se dnes zaraženě. „To nevím. Musím se podívat do seznamu, jestli je to vůbec povolené.“ A rychle zalistoval v papírech, které dostali před odjezdem. — Samozřejmě. Fotografické přístroje, kamery, dalekohledy ani nic podobného si s sebou vzít nesměli. Vlastně je měli už dávno odevzdat.

„Já ho dobře schovám,“ bránila se Soňa. Bez foťáku si tu cestu ani neuměla představit. Od chvíle, kdy Leicu dostala, fotila skoro pořád. Lidi na ulici, stromy, pavlače, spolužáky, loďky na Vltavě, zkrátka všechno. Teď ji však napadlo — kde tam vezmu nové filmy? A jak budu vyvolávat fotky? Přesto se rozhodla, že bez foťáku nepojede.

„Máme pro tebe s maminkou dárek k narozeninám“ řekl najednou tatínek a Soňa se na něj překvapeně podívala. A teprve teď si uvědomila, že jí bude za pár dní osmnáct! V tom zmatku a přípravách na cestu na to skoro zapomněla.

Maminka mezitím vstala a z horní zásuvky toaletky, kam si ukládala šperky, vyndala malou krabičku v červené kůži. Byl v ní zlatý náramek s rubíny, který se v její rodině dědil už po několik generací. Maminka měla dost jiných, i dražších šperků, tenhle ale celá léta pečlivě opatrovala. Soňa se ho dřív nemohla skoro ani dotknout.

„Ten je po prababičce,“ vysvětlovala maminka vždycky dojatě. A teď ho Soňa dostane k narozeninám? Které oslaví bůhvíkde...

„Zkusíš si ho?“ zeptala se maminka a trochu se jí při tom zadrhl hlas. A hned Soně pomáhala se zapínáním.

„Ten uzávěr trochu zlobí. Jak se vrátíme domů, dám ho opravit,“ slibovala maminka.

„Je ti trochu velký,“ přidal se tatínek při pohledu na Sonino hubené zápěstí. „To ale nevadí. Zlatník odebere dva dílky,

z rubínků ti udělá náušnice a bude to," začal hned plánovat. Plánoval rád.

„Díky," řekla Soňa. Nebyla si však úplně jistá, jestli má z toho vzácného dárku radost. Co teď s náramkem? Většina ostatních šperků, které maminka nosila, beztak už skončila bůhvíkde. Za co by dostala třeba ta vajíčka na bábovku?

„A ten náramek si můžu vzít s sebou?" optala se rodičů.

„No, víš, mysleli jsme si, že bychom ho teď u někoho schovali," začal tatínek. „Doba je zlá, ale jednou přece válka musí skončit. A až se vrátíme, bude se ti určitě hodit. Už jsme takhle nechali pár šperků u Procházků. To jsou slušní lidé..."

Pan Procházka byl prokurista v bance, kterou tatínek před válkou vedl. Procházkovi za nimi dřív jezdili na letní byt v Jevanech. Soňa si tam hrávala s jejich Slávkou.

„Cestou do Holešovic se u nich ještě zastavíme," pokračoval tatínek. „Je to domluvené..."

„Aha," řekla na to Soňa a odepnula náramek. Vlastně jí to ani nebylo líto.

„A ten tvůj foťák by tam tatínek mohl taky nechat, co říkáš?" přidala se maminka. „Když se nesmí brát s sebou..." ani nedořekla.

„Ten ne," vybuchla Soňa. „Ten si vezmu!"

„Já jen myslela, aby z toho pak nebyly nějaké nepříjemnosti," ustupovala hned maminka. Bála se vždycky už dopředu.

„Neboj, mami, já ho dobře schovám," snažila se ji uklidnit Soňa. Zrovna teď se přece nebude s mámou hádat. Je to jejich poslední snídaně doma.

A tak raději pomohla mamince umýt nádobí a uklidit. Šálky od snídaně zabalily pečlivě do novin a přidaly je ke svátečnímu servisu. Byl ho plný prádelní koš. Spolu ho pak

odnesou na půdu, kde pro ně už před časem domovník připravil skrejšku. Bylo v ní pár nejcennějších obrazů, několik starožitností a máminy kožichy zabalené v pytlích s práškem proti molům. Teď k nim přibude ještě ten servis. Víc by se do skrejšky stejně nevešlo.

„Tak sbohem," řekl jim domovník, když mu odevzdávali klíče od poloprázdného bytu. „Snad nebude tak zle," utrousil ještě a zároveň uhýbal očima. „Aspoň budete mezi svejma."

A pak už jen zamířili do Holešovic. Pěšky, protože taxík si vzít nesměli. Cesta z Italské ulice na Vinohradech jim tak potrvá pěkně dlouho. Každý sotva vlekl svůj kufr. Tatínek se sice snažil mamince pomoct, sám ale má slabé srdce, a tak se co chvíli musí zastavit. Zdržela je i ta zastávka u Procházků. Tatínek se na ně dlouho nemohl dozvonit, asi ještě spali...

„Jen abychom tam přišli včas," strachovala se maminka. Nástup na shromaždiště museli stihnout nejpozději v devět nula nula.

Nakonec dorazili se zpožděním, nikdo si jich však nevšímal. Před nimi byla hromada dalších lidí s batohy a kufry. Všude zmatek, křik a vystrašené tváře.

* * *

„Jmenuju se Soňa Bullaty a měla jsem se dostavit na tuhle adresu," představila se té paní se širokou venkovskou tváří.

„Aha, tak to jste vy!" usmála se paní a pozvala Soňu dál, do boudy. „Bratr se nejspíš někde zdržel při focení, dnes bylo krásné světlo," vysvětlovala.

To tedy bylo, souhlasila v duchu Soňa. Škoda, že ho sama nemohla využít. Kde by se ale teď dostala k fotoaparátu? Ten její zmizel hned v prvních dnech, ve Veletržním paláci. Pak sice přišla o víc, o mnohem víc, tahle ztráta přesto

hodně bolela. O tom nebude nikomu vykládat. To nepochopí nikdo, kdo tam nebyl.

„A vy už máte nějakou zkušenost s vyvoláváním filmů?“ vyptávala se mezitím paní. „Ále, promiňte, to jsem celá já! Ani jsem se nepředstavila. Jmenuju se Božena Sudková,“ a natáhla k Soně širokou venkovskou dlaň. Měla pořádný stisk.

„Vyvolávala jsem si filmy před válkou,“ odpověděla Soňa, když se konečně vymanila z toho stisku. „Pak už to nešlo…“ a bezděky stahovala rukáv košile, aby zakryla tetování. Vrátila se do Prahy teprve nedávno, měla však už všelijaké zkušenosti s tím, jak na ně lidé reagují.

Božena si ho ale stačila všimnout. „Ano, rozumím,“ řekla na to jen. „Posaďte se, přece tu nebudete stát,“ vybídla Soňu a rychle ze židle sundávala stoh knížek a všelijakých papírů.

„Bratr tu má trochu nepořádek,“ omlouvala se. Nepořádek byl ovšem slabé slovo. Všude kolem se povalovaly neuvěřitelné haldy všeho možného, jedno přes druhé. Sotva se tudy dalo projít.

„Dáte si trochu čaje?“ pokračovala Božena, dávno zvyklá, že v boudě není k hnutí.

„Jen vodu, prosím.“

Tak Božena vyšla na zahrádku a z narezlé pumpy, která hrozně skřípala, napumpovala vodu do skleněného džbánu. Voda byla výborná, čerstvá, v letním horku krásně chladila. A ve džbánu na stole se potom tak zajímavě lámaly sluneční paprsky… Soňa od nich nemohla odtrhnout oči.

„Je to pěkné, že?“ řekla Božena, která si džbán taky prohlížela. „Být tady Josef, hned vytáhne tu svou bednu a začne fotit…“

„Jak se vlastně váš bratr dostal k fotografování?“ zeptala se Soňa. Leccos už totiž o tomhle podivínovi slyšela. Vypadá jako vandrák, má jen jednu ruku, těch pár jeho fotek, které zatím viděla, se jí ale moc líbilo.

„Josek?“ zarazila se Božena a pak začala vypravovat.

* * *

„Tak už toho dneska nechám,“ řekl si zklamaně Josef a sundal fotoaparát ze stativu. Ve skutečnosti to byla jen stará těžká bedna, na snímky 13 × 18. Musel si pomáhat všelijak, když pak chtěl tu komoru uložit do ruksaku. I zubama. Lidi, co se večer procházeli po petřínské stráni, se s údivem zastavovali a koukali, jak s tím zápasí. Občas mu chtěl někdo pomoct, to ale odmítl. Vystačí si sám…

Takové to bylo pěkné světlo, a přece půjde domů s prázdnou, litoval. Vyšplhal nahoru na Petřín už kolem páté, s těžkým stativem na zádech, aby si všechno včas připravil. Však mu trvá, než tu svou komoru nainštaluje! Nejdřív ale pokaždé dlouho chodí a hledá přesné místo. Dva kroky doleva — ne, to je moc! Tak zase krok zpátky a malinko dolů, z kopce. To je ono! Pak objektiv namířil na Pražský hrad, v záběru mu zůstala větvička odkvetlé jabloně. Zrovna tak to chtěl.

A pak už jen čekal. Čekal na ten okamžik, kdy se slunce posune k západu. Na to podvečerní světlo, ve kterém měkne i kámen. Kdy se Hrad v dálce malinko rozostří a na té větvičce v popředí bude naopak vidět sebemenší detail. Každý lístek, každý suchý květ. Čekal na tu ztichlou náladu, kterou tak miloval. Na tu chvíli, kdy se šero ve světle jen neznatelně rozpíjí, jako když do sklenice s vodou ukápne slza inkoustu. Už už ta chvíle přijde —

A najednou se od západu přihnal mrak a bylo po všem! Hrad, který v zapadajícím slunci dosud měkce zářil, náhle zešedl a z větvičky zbyl jen klacík bez života. To je ale k vzteku! Ztracený den.

„Josko!“ ozvalo se mu v tu chvíli za zády a Josef se trochu popuzeně otočil. Zrovna teď nemá na nikoho náladu. — Jenže

pak si nemohl pomoct a chtě nechtě se musel na toho člověka usmát. I on totiž měl v sobě cosi měkkého a světlého. V jeho chlapeckých očích byl zároveň taky kus rošťáctví, nikdy s ním nebyla nuda.

„Jaroslave!“ napřáhl levičku a potřásl si s básníkem rukou. A najednou mu ztraceného dne přestalo být líto. Tohle setkání mu ten snímek, který právě propásl, bohatě vynahradí. Zajdou si spolu do vinárničky pod Strahovem, mívají tam dobrou frankovku. A Josef bude zas jen poslouchat a pobaveně se usmívat. Občas utrousí slovo, básník si ale většinou vystačí sám. Rozloučí se až za tmy.

„Propánakrále,“ lekne se najednou Josef, když si na záda znovu nakládá těžký ruksak a stativ. Vzpomněl si totiž, že si přece na dnešek pozval do ateliéru to děvče, co chce k němu do učení! Tu uč-muč...

* * *

Jedno dítě tam pořád brečelo. Bylo to k zbláznění! Sotva roční holčička, asi jí rostly zuby.

„Tak už si ji proboha nějak utište,“ ozývalo se čím dál popuzeněji z okolních slamníků. „Kdo to má vydržet?!“

Její máma jen bezradně krčila rameny. Jí samotné bylo do breku.

Tohle bylo pro Soňu snad největší překvapení, jaké dosud zažila. To, jak rychle tady padaly zábrany. Mnohé z těch, kteří se tu po stovkách tlačili na podlaze, totiž znala! Ještě než začaly platit rasové zákony, tihle lidé se spolu potkávali při procházkách v Riegráku. Pánové při pozdravu uctivě zvedali klobouky:

„Rukulíbám, milostivá paní.“

„Zdravím, pane doktore...“

Znali se z koncertů a kaváren, z divadelních foyer, vernisáží výstav i aukcí starožitností. Navštěvovali se navzájem a se šálkem čaje v ruce debatovali o nových knížkách. Někteří spolu slavili bar micva a vysoké svátky.

Tady ale spali na zemi, všichni pohromadě. Žádné soukromí. Soňa slyšela jejich chrápání, hádky, výčitky i tichý pláč. Zpočátku se ještě snažili své spory tlumit, pak ale byli čím dál podrážděnější. A hlasitější. Neměli se kde umýt a z kýblů vzadu, které jim sloužily jako záchod, se šířil nesnesitelný zápach. V hale, kam je zavřeli, se brzy nedalo dýchat. Předbíhali se ve frontě na polévku a kus chleba, surově do sebe strkali a záviděli si větší patku. Okrádali se navzájem...

„Oni ve skutečnosti nejsou takoví," říkal smutně tatínek, když se co chvíli strhla další hádka, nebo dokonce rvačka.

„Já vím," odpověděla Olga.

„Oni jen nevědí, co s nimi bude. Mají strach..."

„Já vím."

„Zrovna o to Němcům jde, vyděsit nás a ponížit. Udělat z nás zvířata..."

„Já vím."

A Němci se skutečně čas od času přišli na tu *sběř* podívat. Pobaveně postáli u vchodu, ten puch uvnitř je ale zase brzy vyhnal.

„Doktora! Moje žena potřebuje doktora," ozval se při jedné takové vizitě prošedivělý muž s profesorskými brejličkami. „Má nemocné srdce!"

Velitel tohoto pekla na to jen odmítavě odfrkl a odešel. Profesor mu nestál ani za pohled. Do rána žena umřela. I to plačící dítě nakonec ztichlo... — Hodně lidí kolem si současně tajně oddechlo.

„Musíme vydržet spolu," řekl na to tatínek a maminka se znovu rozplakala.

Nebyli ale všichni takoví, i toho si Soňa všimla. Někteří se i *tady* dokázali chovat slušně. Byli k sobě dokonce ohleduplnější a pozornější než tam *venku*. I tak vlastně může vypadat vzdor, uvědomila si. Nebylo jich moc, ale tyto lidi si bude Soňa pamatovat, až je po čtyřech dnech nacpou do vagonů a povezou na východ.

Všichni, kdo koncem října roku 1941 odjížděli z nádraží Bubny do Lodže, brali tu cestu jako záchranu. Nic horšího než ty přízračné čtyři dny na podlaze pražského shromaždiště je přece nemůže potkat!

* * *

„Jen si přidejte," nabízí Božena té vyhublé holce další talíř polívky. Vařila ji původně pro bratra, až se vrátí z focení. Jenže bůhví kde je mu teď konec? Nejspíš zas někoho potkal. Božena je raději, když jeho kamarádi chodí za ním sem, na Újezd. Z Josefových toulek po městě velkou radost nemá...

„Už nemůžu," brání se Soňa, i když by si jinak přidala ráda. Polívku, ve které plavou kusy brambor i mrkve, a dokonce mastná oka, nejedla už dávno. Možná v nějakém jiném životě, napadlo ji. V životě, který se jí dnes už vůbec netýká.

Božena se ale neptá a nalije Soně do talíře plnou sběračku. Polívku uvařila na malém lihovém vařiči, který má ve svém pokoji. Mezi ty krámy v bratrově ateliéru by se už stejně nevešel. — I když ono se vlastně nedá říct, že ta místnůstka, kde Božena žije, je opravdu pokoj. Má sotva dva krát tři metry, taková komora pro služku. Má tu akorát postel, věšák na zdi, prádelník a ještě stůl a židli. Na stole Božena retušuje fotografie, které si u Josefa lidé objednají. On totiž, když je nejhůř, občas někoho i vyfotí. Do rodinného alba, na doklady a tak. Ve vchodu z Karmelitské ulice visí stále ještě cedule *Josef Sudek, fotograf.*

„Já už ale opravdu nemůžu," vzdychne Soňa nešťastně nad plným talířem. Co by přitom v uplynulých čtyřech letech za takový talíř polívky dala! Snila o něm snad tisíckrát. Pak už o něm snít přestala. Už šlo jen o to, přežít.

„Bylo to tam hodně zlé, co?" zeptala se někdy během toho prvního večera Božena. A znělo to docela jinak, než když se Soni po návratu do Prahy vyptávali jiní lidé. Božena se neptala ze zvědavosti, útrpnosti nebo proto, že sama nesnášela Němce a chtěla o nich slyšet to nejhorší.

Soňa jen přikývne.

„Kde jste byla?" Božena má v hlase něco tak citlivého, že to Soňu až zabolí. Sedí spolu po tmě, k takovému rozhovoru není třeba svítit.

„První roky s tátou a maminkou v Lodži. Pak mě převezli do Auschwitzu a ještě později do Gross-Rosen. Nakonec se mi a ještě jedné holce podařilo společně utéct z pochodu smrti. Bylo to někde u Drážďan...," vyjmenovává Soňa své poslední adresy. A říká to docela věcně. To až později se z těchto jmen stanou hrůzyplné symboly toho, čeho je člověk schopen. Božena mlčí. Co na to taky říct?

* * *

Zítra bude pršet, napadlo ho už zvečera. Vždycky to poznal, bolela ho totiž ruka. Ta ruka, co ji už dávno nemá.

„Uuuíííí," zaslechl tenkrát a ucítil bolest v pravé paži. Válka, které se bude říkat Velká, trvala už druhý rok a on se svým batalionem uvízl na italské frontě. Bláto, krev a šrapnely. Mrtví. Hodně mrtvých.

I jemu se teď z rány řine krev, rukáv rakouské uniformy rázem ztmavl. Zaťal však zuby, jiní kolem něj jsou na tom mnohem hůř. Kluk, který spává na vedlejší pryčně, odněkud